

Wyrok z dnia 28 marca 2006 r.

I UK 206/05

Przedawnienie roszczenia opartego na art. 298 k.h. (obecnie art. 299 k.s.h.) nie stanowi przesłanki umorzenia należności składkowych na podstawie art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2003 r.

Przewodniczący SSN Beata Gudowska, Sędziowie SN: Katarzyna Gonera, Małgorzata Wrębiakowska-Marzec (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 28 marca 2006 r. sprawy z odwołania Małgorzaty K.-R. i Franciszka M. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w C. o umorzenie należności z tytułu zaległych składek na ubezpieczenie społeczne, na skutek skargi kasacyjnej ubezpieczonych od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 16 lutego 2005 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 14 kwietnia 2003 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Katowicach zmienił decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w C. z dnia 26 czerwca 2002 r. w ten sposób, że umorzył należności z tytułu nieopłaconych w terminie składek na ubezpieczenie społeczne pracownicze, należnych za okres od września 1992 r. do marca 1995 r. od płatnika P.P.H.U. „B.” Spółki z o.o. w K. Podstawę rozstrzygnięcia Sądu stanowiły następujące ustalenia faktyczne. Spółka z o.o. „B.” nie opłaciła za sporny okres składek na ubezpieczenie społeczne pracowników. Prowadzone w tym zakresie postępowanie egzekucyjne zostało umorzone przez Urząd Skarbowy w K. postanowieniem z dnia 28 czerwca 1996 r. z uwagi na bezskuteczność egzekucji. Postanowienie to doręczono wierzycielowi 4 lipca 1996 r. Postanowieniem z dnia 7 listopada 1996 r. Sąd Rejonowy w Katowicach

oddalił wniosek likwidatora Spółki o ogłoszenie upadłości, a z dniem 15 kwietnia 1998 r. została ona wykreślona z rejestru handlowego. W dniu 13 listopada 2001 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w C. wystąpił przeciwko byłym członkom zarządu Spółki, Małgorzacie K.-R. i Franciszkowi M. z powództwem o zapłatę kwoty 2.359.223,43 zł tytułem nieopłaconych składek za okres od września 1992 r. do marca 1995 r. wraz z odsetkami. W dniu 7 maja 2002 r. Małgorzata K.-R. i Franciszek M. złożyli wniosek o umorzenie należności Spółki z tytułu nieopłaconych składek z uwagi na ich przedawnienie. Wniosek ten został załatwiony odmownie zaskarżoną decyzją. W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, iż w dacie wydania stanowiącej przedmiot rozpoznania decyzji nie istniała możliwość przeniesienia na członków zarządu Spółki odpowiedzialności z tytułu nieopłaconych składek, albowiem wierzytelność uległa z mocy art. 296 § 1 k.h. przedawnieniu z dniem 4 lipca 2001 r. Co prawda przepis art. 24 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.) stanowi, iż należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne ulegają przedawnieniu po upływie 5 lat, a w przypadku przerwania biegu przedawnienia, o którym mowa w ust. 5 powołanego przepisu, po upływie 10 lat licząc od dnia, w którym stały się wymagalne, jednakże powództwo przeciwko wnioskodawcom zostało wniesione dopiero 13 listopada 2001 r., a więc już po upływie terminu przedawnienia. Skoro zatem należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne należne od płatnika, Spółki z o.o. uległy przedawnieniu, niemożliwe jest obecnie przeniesienie odpowiedzialności za zobowiązania Spółki na byłych członków zarządu.

Wyrokiem z dnia 16 lutego 2005 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że oddalił odwołanie wnioskodawców, nie podzielając poglądu Sądu pierwszej instancji, iż składki należne od Spółki „B.” w momencie wydania przez organ rentowy zaskarżonej decyzji uległy już przedawnieniu. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w stanie faktycznym sprawy zastosowanie mają przepisy dotyczące przedawnienia należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne zawarte w ustawie z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, gdyż na podstawie tej ustawy wnioskodawcy domagali się umorzenia należności. Brak jest natomiast podstaw do rozważania przedawnienia na tle przepisów Kodeksu handlowego (obecnie Kodeksu spółek handlowych) i Kodeksu cywilnego. Stosownie do art. 24 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w brzmieniu obowiązującym w dniu wydania zaskarżonej decyzji należności z tytułu składek ule-

gają przedawnieniu po upływie 5 lat, a w przypadku przerwania biegu przedawnienia, o którym mowa w ust. 5, po upływie 10 lat licząc od dnia, w którym stały się wymagalne. Sąd pierwszej instancji błędnie uznał, iż oparte na przepisie art. 298 k.h. powództwo przeciwko wnioskodawcom zostało wniesione przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych wówczas, gdy roszczenie było już przedawnione. Z art. 24 ust. 5 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wynika bowiem, że bieg przedawnienia przerywa odroczenie terminu opłacania należności z tytułu składek, rozłożenia spłaty tych należności na raty i każda czynność zmierzająca do ściągnięcia tych należności, jeżeli o czynności tej został zawiadomiony dłużnik. Jest w sprawie bezsporne, że przeciwko Spółce „B.” toczyło się postępowanie egzekucyjne prowadzone przez Drugi Urząd Skarbowy w K. w związku z wystawionymi tytułami wykonawczymi, które ostatecznie zostało umorzone postanowieniem z dnia 28 czerwca 1996 r. Prowadzone postępowanie egzekucyjne przerwało 5-letni bieg przedawnienia i w związku z powyższym należności z tytułu składek, należnych od Spółki „B.”, przedawniają się po upływie 10 lat licząc od dnia, w którym stały się wymagalne. Taki sam 10-letni termin przedawnienia w przypadku jego przerwania z powodu czynności zmierzających do ściągnięcia należności był przewidziany w art. 35 ust. 4 ustawy z dnia 25 listopada 1986 r. o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 25, poz. 137 ze zm.). Skoro w dacie wydania zaskarżonej decyzji należności z tytułu składek za sporny okres nie uległy jeszcze przedawnieniu, tym samym decyzja ta, odmawiająca umorzenia należności z tytułu składek, była zgodna z art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, gdyż - wobec możliwości przeniesienia odpowiedzialności na osoby trzecie - nie zachodził przypadek całkowitej nieściągalności należności.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku wnioskodawcy zarzucili naruszenie prawa materialnego, a to art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, poprzez przyjęcie, że w niniejszej sprawie nie zachodzi przypadek całkowitej nieściągalności składek na ubezpieczenie społeczne pracownicze należnych za okres od września 1992 r. do marca 1995 r. od płatnika P.P.H.U. „B.” Spółki z o.o. w K. wyłącznie na tej podstawie, że roszczenie o zapłatę należności z tytułu składek służące organowi rentowemu wobec Spółki z o.o. nie uległo przedawnieniu w świetle art. 24 ust. 4 ustawy i okoliczności faktycznych, jakie miały miejsce.

Wskazując na powyższe zarzuty skarżący wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie o zmianie decyzji organu rentowego poprzez umorzenie należności z tytułu nieopłaconych w terminie składek na ubezpieczenie społeczne pracowników, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, iż art. 28 ust. 2 i 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych stanowi podstawę umorzenia należności z tytułu składek w przypadku ich całkowitej nieściągalności, przy czym przedawnienie roszczeń w stosunku do płatnika składek powoduje wygaśnięcie roszczenia i nie wymaga uruchomienia procedury umorzeniowej. Sąd drugiej instancji - wychodząc ponad żądanie wniosku - nie dokonał oceny, czy istnieje możliwość przeniesienia odpowiedzialności na osoby trzecie (członków zarządu), w stosunku do których (a nie do płatnika składek) roszczenia uległy przedawnieniu, skoro przedawnienie wyłącza możliwość przeniesienia odpowiedzialności na te osoby. Powołując się na stanowisko prezentowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (uchwała z dnia 19 stycznia 1993 r., III CZP 162/92, z dnia 9 sierpnia 1993 r., III CZP 116/93, uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 15 września 1993 r., III UZP 15/93 oraz uchwała z dnia 4 lipca 1997 r., III CZP 24/97) skarżący wskazali, że skoro odpowiedzialność członków zarządu spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oparta na art. 298 k.h. ma charakter odszkodowawczy, to znajduje do niej zastosowanie art. 296 k.h., przewidujący 5-letni termin przedawnienia. Przy przyjęciu poglądu, iż roszczenie wierzyciela przeciwko członkom zarządu za zobowiązania spółki z o.o. ulega przedawnieniu w terminie określonym w art. 442 § 1 k.c. (tak w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 stycznia 2004 r., IV CK 176/02), sporne roszczenie uległo przedawnieniu jeszcze wcześniej, bo z upływem trzyletniego okresu. Skoro zatem roszczenia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych uległy przedawnieniu w stosunku do członków zarządu Spółki, to nie istnieje obecnie możliwość przeniesienia na nich odpowiedzialności za należności z tytułu składek należnych od płatnika. Oznacza to, iż zostały spełnione przesłanki z art. 28 ust. 1 i 2 w związku z art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Ponadto odpowiedzialność członka zarządu oparta na art. 298 k.h. dotyczy tylko zobowiązań powstałych przed dniem wykreślenia go z rejestru handlowego. Skoro zatem wnioskodawcy zostali wykreśleni z rejestru z dniem 25 stycznia 1995 r., to nie mogą ponosić odpowiedzialności za zobowiązania Spółki powstałe po

tej dacie, a w szczególności za należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne pracowników za miesiące luty i marzec 1995 r.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nieuzasadniona. Skarżący zarzucają naruszenie art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych wywodząc, że w sprawie zachodzi całkowita nieściągalność należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, albowiem nie istnieje możliwość przeniesienia odpowiedzialności z tego tytułu na osoby trzecie (członków zarządu Spółki z o.o.), w stosunku do których (a nie do płatnika składek) roszczenia uległy przedawnieniu, co wyłącza możliwość przeniesienia odpowiedzialności na te osoby. Na wstępie należy zaznaczyć, iż w myśl art. 28 ust. 1 ustawy w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2003 r. należności z tytułu składek mogą być umarzane w całości lub w części przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych, z uwzględnieniem ust. 2 - 4. Zgodnie z ust. 2 tego przepisu należności z tytułu składek mogą być umarzane tylko w przypadku ich całkowitej nieściągalności. Oznacza to, że decyzja w tym zakresie należy do Zakładu, który może - na warunkach określonych powołanym przepisem - umarzać należności składkowe, jednakże może również umorzenia takiego odmówić, gdyż norma art. 28 ust. 2 wyraźnie wskazuje na brak obowiązku umorzenia należnych składek w przypadku ich całkowitej nieściągalności (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 6 maja 2004 r., II UZP 6/04, OSNP 2004 nr 16, poz. 285). Decyzja odmawiająca umorzenia należności składkowych podlega merytorycznej kontroli sądu na podstawie przesłanek wskazanych w art. 28 ust. 2 i 3 ustawy (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2000 r., III ZP 15/00, OSNAPiUS 2000 nr 23, poz. 864).

W niniejszej sprawie problem sprowadza się do kwestii, czy występuje przesłanka umorzenia należności składkowych określona w art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a ściśłe - czy możliwe jest przeniesienie odpowiedzialności płatnika z tego tytułu na osoby trzecie skutkujące brakiem podstaw do uznania całkowitej nieściągalności. Stosownie do art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych całkowita nieściągalność należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne zachodzi, gdy w przypadku dłużników - osób prawnych nastąpiło wykreślenie dłużnika z właściwego rejestru osób prawnych, przy jednocze-

snym braku majątku, z którego można by egzekwować należność, i jednocześnie nie ma możliwości przeniesienia odpowiedzialności na osoby trzecie. Istotna dla oceny zasadności podniesionego w skardze kasacyjnej zarzutu kwestia dotyczy możliwości przeniesienia odpowiedzialności za zaległości Spółki z o.o. na członków jej zarządu. Zawarte w art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy uregulowanie należy rozpatrywać w powiązaniu z przepisami ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm.), znajdującymi odpowiednie zastosowanie poprzez art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a w szczególności art. 59 § 1 pkt 3, art. 107 § 1, art. 108 § 1, art. 116 § 1 i 2 oraz art. 118 § 1 Ordynacji w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 stycznia 2003 r. Stosownie do art. 59 § pkt 1 i 3 Ordynacji podatkowej zobowiązanie podatkowe wygasa w całości lub w części między innymi wskutek umorzenia zaległości (pkt 1) oraz przedawnienia (pkt 3). Oznacza to, iż umorzenie zaległości nie następuje wskutek następującego z mocy prawa przedawnienia i jest innym sposobem wygaśnięcia zobowiązania. Umorzenie należności może zatem dotyczyć tylko zaległości podatnika (odpowiednio płatnika składek na ubezpieczenie społeczne) istniejącej w momencie wydania decyzji, a tym samym nieprzedawnionej (która nie wygasa). Przepis art. 107 § 1 Ordynacji ustanawia odpowiedzialność osób trzecich za zaległości podatkowe podatnika w określonych w ustawie przypadkach i zakresie. Odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. za jej zaległości podatkowe oraz zakres tej odpowiedzialności uregulowane zostały w art. 116 Ordynacji (§ 1), przy czym obejmuje ona zobowiązania podatkowe, które powstały w czasie pełnienia przez nich obowiązków członków zarządu spółki (§ 2). O odpowiedzialności podatkowej osoby trzeciej organ podatkowy orzeka w decyzji (art. 108 § 1), jednakże decyzji takiej nie można wydać, jeżeli od końca roku kalendarzowego, w którym powstała zaległość podatkowa upłynęło 5 lat (art. 118 § 1). W takiej sytuacji występuje przypadek niemożności przeniesienia odpowiedzialności na osoby trzecie w rozumieniu art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, która to niemożność - przy spełnieniu pozostałych przesłanek w przepisie tym określonych - stanowi podstawę uznania, iż zachodzi całkowita nieściągalność należności z tytułu składek.

Skarżący wydają się jednak nie dostrzegać, iż zobowiązanie Spółki z o.o. „B.” do zapłaty zaległych składek na ubezpieczenie społeczne obejmuje okres od września 1992 r. do marca 1995 r., a więc powstało przed dniem wejścia w życie Ordynacji podatkowej (1 stycznia 1998 r.) oraz art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń spo-

łecznych (25 listopada 1998 r.). W tym czasie do odpowiedzialności osób trzecich za zaległości składkowe znajdowały zastosowanie przepisy ustawy z dnia 19 grudnia 1980 r. o zobowiązaniach podatkowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 108, poz. 486 ze zm.) w zakresie określonym w § 1 pkt 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 lutego 1989 r. w sprawie rozciągnięcia przepisów ustawy o zobowiązaniach podatkowych na niektóre rodzaje świadczeń pieniężnych oraz określenia właściwości organów podatkowych w zakresie umarzania zaległości podatkowych (Dz.U. Nr 6, poz. 40 ze zm.). A zatem w zakresie odpowiedzialności z tytułu zaległości składkowych powstałych przed dniem 1 stycznia 1998 r., w tym odpowiedzialności osób trzecich za te zaległości, stosuje się z mocy art. 332 Ordynacji podatkowej przepisy ustawy o zobowiązaniach podatkowych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2001 r., II UKN 287/00, OSNAPiUS 2002 nr 22, poz. 557, z dnia 27 września 2002 r., II UK 81/02, OSNP 2004 nr 5, poz. 88 oraz z dnia 16 czerwca 2005 r., I UK 277/04, Prawo Pracy 2006 nr 1, str. 28). Przepis art. 26 ust. 1 ustawy o zobowiązaniach podatkowych, znajdujący poprzez § 1 pkt 12 powołanego wyżej rozporządzenia Rady Ministrów zastosowanie do należności Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne i składek na zaopatrzenie emerytalne podobnie jak art. 59 § 1 Ordynacji podatkowej - stanowił, iż zobowiązanie podatkowe wygasa przez zapłatę podatku, przedawnienie lub umorzenie. Zgodnie z art. 40 ust. 1 ustawy o zobowiązaniach podatkowych w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 1994 r. „za zaległości podatkowe podatnika odpowiadają również osoby trzecie, jeżeli zachodzą przewidziane w ustawach okoliczności. O odpowiedzialności tych osób orzeka organ podatkowy w odrębnej decyzji.” Stosowane do należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne przepisy ustawy o zobowiązaniach podatkowych nie zawierały wprost normy ustanawiającej odpowiedzialność członków zarządu spółki z o.o. za zaległości podatkowe tej spółki ani też odpowiednika art. 118 § 1 Ordynacji podatkowej. Co prawda, przepis art. 40 ust. 1 stanowił, że organ podatkowy orzeka także o odpowiedzialności osób trzecich, jeżeli zachodzą przewidziane w ustawach okoliczności, jednakże w judykaturze jednolicie przyjmowano, że zobowiązanie członków zarządu spółki z o.o. nie jest objęte wskazanym przepisem, albowiem jego źródło stanowi art. 298 § 1 k.h., zgodnie z którym jeżeli egzekucja przeciwko spółce okaże się bezskuteczna, członkowie zarządu odpowiadają osobiście i solidarnie za jej zobowiązania. Pod rządami ustawy o zobowiązaniach podatkowych przepis art. 298 k.h. stwarzał samodzielną, samoistną podstawę ukształto-

wanej na zasadzie winy odpowiedzialności odszkodowawczej członków zarządu spółki z o.o. i otwierał sądową drogę procesu cywilnego dla dochodzenia wobec nich roszczenia powstającego, gdy w drodze egzekucji nie zostało ściągnięte świadczenie z tytułu zobowiązania podatkowego spółki lub jej zobowiązania z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 1996 r., III CRN 61/95, Prawo Gospodarcze 1996 nr 6, s. 15 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia z dnia 6 czerwca 1997 r., III CKN 65/97, OSNC 1997 nr 11, poz. 181, z dnia 29 kwietnia 1998 r., I CKN 654/97, OSP 1999 nr 1, poz. 6 i z dnia 7 maja 1999 r., I CKN 1147/97, OSP 2000 nr 4, poz. 65). Zatem przed dniem 1 stycznia 1998 r. nie występowała odpowiedzialność podatkowa członków zarządu spółki z o.o. za zobowiązania tej spółki, zaś przed datą 25 listopada 1998 r. odpowiedzialność ta nie była rozciągnięta na zobowiązania z tytułu zaległości w składkach na ubezpieczenie społeczne. Skoro więc do tych wcześniej powstałych zobowiązań stosuje się ustawę o zobowiązaniach podatkowych, przeto w zakresie, w jakim są spełnione przesłanki z art. 298 k.h. (aktualnie z art. 299 k.s.h.), niewykluczona jest obecnie cywilnoprawna odpowiedzialność odszkodowawcza członków zarządu spółki z o.o. (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2003 r., IV CA 2/03, niepublikowane oraz wyrok z dnia 28 stycznia 2004 r., IV CK 176/02, Wokanda 2004 nr 9, poz. 7). Oznacza to, iż powołane przez skarżących w skardze kasacyjnej okoliczności (przedawnienie w stosunku do nich roszczenia oraz brak odpowiedzialności za zobowiązania powstałe po zaprzestaniu pełnienia obowiązków członków zarządu spółki) nie stanowią o braku możliwości przeniesienia odpowiedzialności na osoby trzecie i podstawy uznania, iż zachodzi całkowita nieściągalność należności składkowych w rozumieniu art. 28 ust. 3 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a w konsekwencji przesłanki umorzenia należności spółki z o.o. z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne. Okoliczności te mogą być przez skarżących podnoszone w sprawie cywilnej, w której zostali - jako członkowie zarządu - pozwani przez wierzyciela na podstawie art. 298 k.h. (obecnie art. 299 k.s.h.).

Z powyższych względów skarga kasacyjna podlega oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

=====